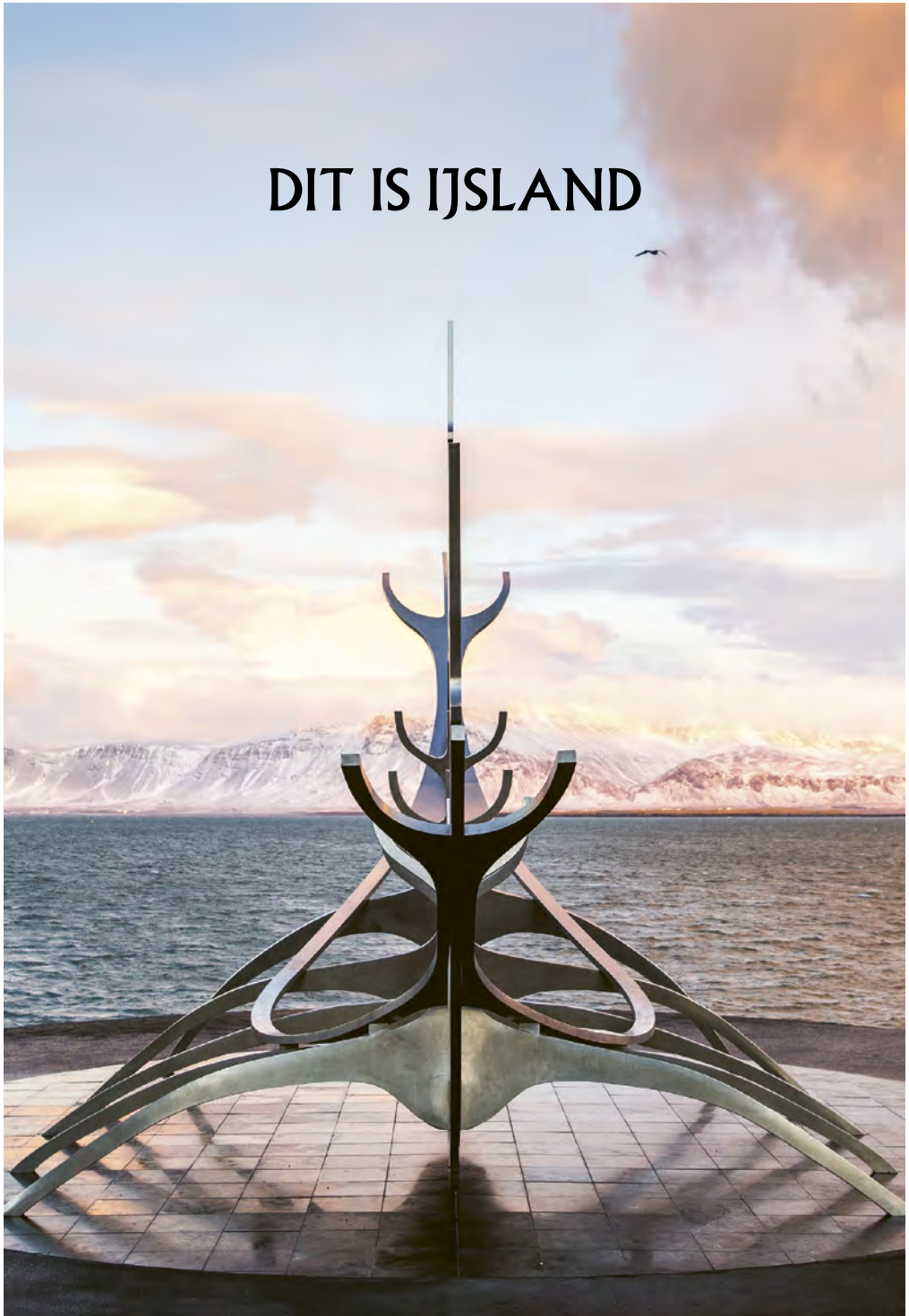

DIT IS IJSLAND

An aerial photograph of a wide, braided river valley in Iceland. The river is a mix of grey and white, winding through a lush green valley. The surrounding hills are covered in dense green vegetation, with some rocky outcrops visible. The sky is a pale, hazy blue, suggesting a bright but slightly overcast day. The overall scene is one of natural beauty and rugged terrain.

DIT IS IJSLAND

Nína Björk Jónsdóttir
en Edda Magnus

INLEIDING	7
REGIO'S VAN IJSLAND	9
WAAROM IJSLANDERS ZIJN ZOALS ZE ZIJN	45
CULTUUR	69
AAN TAFEL	97
HET BUITENLEVEN	121
HET BINNENLEVEN	145
FAMILIELEVEN EN MIJLPALLEN	165
FEESTDAGEN EN VIERINGEN	189
FOTOVERANTWOORDING	222
OVER DE AUTEURS	223

Inleiding

Hoe omschrijf je het beste wat het betekent om ergens thuis te zijn?

Het gevoel dat je op een zacht bed van zonovergoten mos op een oeroud lavaveld ligt. De zoete geur van een berkenbos net na de regen.

De zilte wind die je welkom heet als je op de luchthaven Keflavík aankomt en zo sterk is dat hij je de adem beneemt.

De golven van kippenvel door je lichaam als je in een warme hottub of onder een warme douche stapt nadat je een duik in een buitenzwembad hebt genomen.

De zoemende energie van een heldere zomernacht wanneer je om 3 uur 's ochtends een nachtclub uit strompelt.

De stilte van een bevroren winternacht wanneer het enige geluid dat van de knisperende sneeuw onder je schoenen is, terwijl boven je het noorderlicht in de lucht danst.

Het warme gevoel erbij te horen als op oudejaarsavond de klok middernacht slaat en iedereen in je straat, je stad en je land aan het feest deelneemt.

Het overweldigende gevoel van opluchting en dankbaarheid als een plaatselijke boer zijn eten laat staan om je auto tijdens een sneeuwstorm uit een greppel te slepen.

In dit boek proberen we IJsland, de plek die we 'thuis' noemen, in al zijn facetten tot leven te brengen. Reizend door adembenemende landschappen, kleine kustdorpjes en de drukte van Reykjavik, zullen we het IJslandse leven, het favoriete eten en de belangrijkste festiviteiten verkennen. We vieren onze atleten, kunstenaars, schrijvers en muzikanten, evenals de rol van IJsland als wereldleider op het gebied van duurzaamheid, hernieuwbare energie en gendergelijkheid.

Als IJslander leef je met een ongelooflijke en onvoorspelbare natuur voor de deur, heb je als kind een enorme vrijheid en woon je in een hechte samenleving waarin elk individu kan gedijen. Bovendien hebben we het vermogen om onszelf niet al te serieus te nemen en benaderen we het leven stoïcijns optimistisch, wat geholpen heeft om eeuwen van armoede, slecht weer en natuurrampen te overleven.

REGIO'S VAN IJSLAND

Land van vuur en ijs

Geologisch gezien is IJsland erg jong: een land dat nog in ontwikkeling is. De aarde is ongeveer 4,5 miljard jaar oud, maar het oudste gesteente van IJsland slechts een slordige 16 miljoen jaar. Het eiland ligt op de Mid-Atlantische Rug. De tektonische platen op de bodem van de Atlantische Oceaan (de Euraziatische en de Noord-Amerikaanse) bewegen in tegengestelde richting, waardoor er in de aardkorst spanning wordt opgebouwd die vrijkomt in de vorm van aardbevingen en vulkaanuitbarstingen. Zo is de Mid-Atlantische Rug ontstaan. Onder IJsland ligt ook nog eens een extra mantelpluim met nog meer vulkanisme, waardoor het eiland uit de oceaan is opgerezen – vandaar het ‘land van vuur’. Omdat de platen in tegengestelde richting bewegen, wordt IJsland ongeveer 2,5 centimeter per jaar uit elkaar getrokken. De breuk loopt door het midden van het land, waar de vulkanische activiteit het hoogst is. De westelijke en oostelijke delen van IJsland zijn dan ook de oudste, het midden is het jongste deel.

IJsland is in veel opzichten een levend leerboek over geologie. Als je bij het naderen van de luchthaven van Keflavík uit het vliegtuigraam kijkt, zie je scheuren in het lavaveld eronder die allemaal in dezelfde richting lopen. Het landschap lijkt een beetje op een cake die te lang in de oven heeft gestaan. Dat is goed te zien in Þingvellir National Park, met zijn ravijnen en rotswanden die allemaal in dezelfde richting liggen.

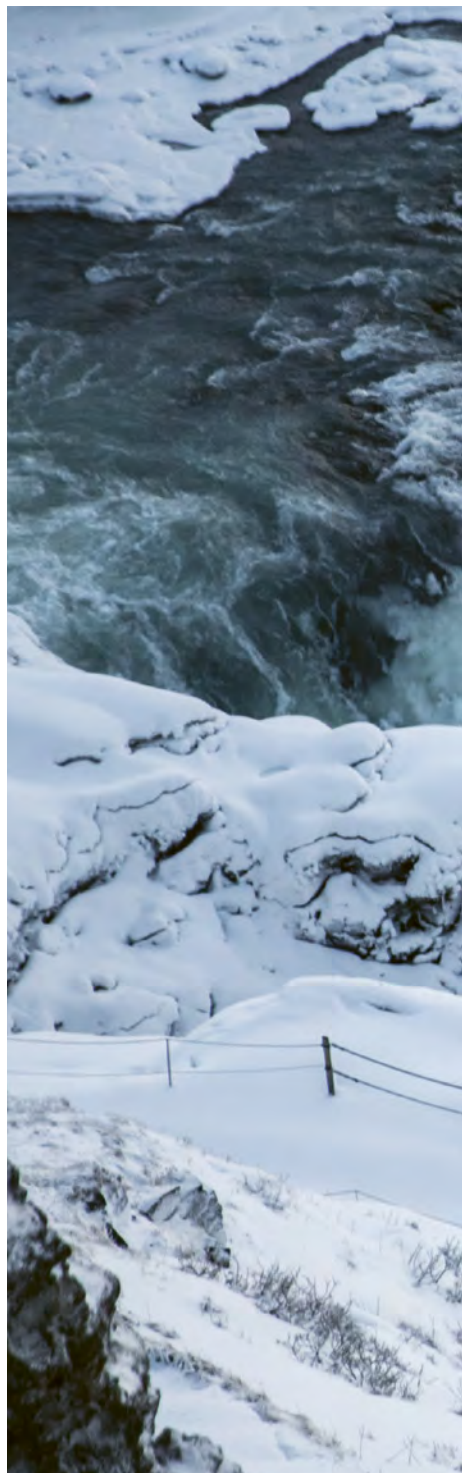
Zoals de naam al doet vermoeden, is IJsland ook een land van ijs (hoewel niet in de mate van het nabijgelegen Groenland). Vanwege zijn ligging op een hoge breedtegraad – ongeveer 65° noorderbreedte, vlak onder de poolcirkel (hoewel die nog net door het eiland Grímsey loopt) – is ongeveer 10 procent van IJsland

bedekt met gletsjers. Enkele van de meest actieve vulkanen van IJsland, zoals de Grímsvötn en de Katla, liggen onder een gletsjer.

Er bestaan enkele algemene misvattingen over IJsland. Het is er niet zo koud als je misschien denkt. Dat is te danken aan de warme golfstroom, de zeestroom die warm water uit de Golf van Mexico naar de Atlantische Oceaan voert. Daardoor is het klimaat in IJsland in de winter veel warmer dan anders het geval zou zijn. De winters in IJsland zijn meestal mild, terwijl de zomers koel zijn. De gemiddelde temperatuur in Reykjavík is ongeveer 0 °C in de koudste maanden en 11 °C op het hoogtepunt van de zomer. Het klinkt misschien alsof we het hele jaar hetzelfde klimaat hebben, maar zoals een oude IJslandse grap luidt: als het weer je niet aanstaat, wacht dan gewoon vijf minuten. Op een willekeurige dag kun je binnen zeer korte tijd regen, wind, sneeuw, hagel en zon op je af krijgen. De weersvoorspelling moet voor IJslanders behoorlijk goed zijn om te overwegen zonder jas het huis uit te gaan.

Een andere misvatting is dat IJsland klein is. In werkelijkheid beslaat het 103.000 vierkante kilometer, waarmee het land ongeveer tweeënhalf keer groter dan Nederland en drie keer groter dan België is. Daardoor beschikken de 370.000 inwoners over veel ruimte, waarmee IJsland het dunst bevolkte land van Europa is.

De zee geeft, de zee neemt

Bijna alle IJslanders wonen aan de kust, van wie ongeveer tweederde in en rond de hoofdstad Reykjavik. De rest van de bevolking leeft in andere steden, in dorpen of op boerderijen. De meeste steden zijn vrij klein (tussen de 500 en 5000 inwoners) en ze liggen vaak dicht bij natuurlijke havens.

Als IJslanders zijn we gewend om bijna elke dag de oceaan te zien. Maar onze houding ten opzichte van de zee is misschien wat anders dan die van andere eilandstaten. We zien het water meer als een werkplek en bron van voedsel en inkomsten dan als een plek voor vrije tijd. We zijn ons er terdege van bewust dat de Noord-Atlantische Oceaan gevaarlijk is. De zeevaart was tot voor kort een riskante onderneming. De meeste IJslanders zijn opgegroeid met zowel angst als respect voor de zee, een ambivalentie die wordt samengevat in het oude gezegde *'Hafið gefur, hafið tekur'* – 'de zee geeft, de zee neemt'.

Onze relatie met de zee verandert, niet in de laatste plaats door de toegenomen veiligheid. Met verbeterde technologie, training, betere uitrusting en beschermende kleding is vissen nu net zo veilig geworden als elke andere industrie. IJslanders zijn de oceaan ook gaan gebruiken voor recreatie, hoewel onze verwarmde zwembaden aantrekkelijker zijn. Dat gezegd hebbende, zwemmen sommige mensen zelfs in de winter in zee, omdat ze geloven dat het goed is voor je gezondheid om je lichaam in koud water te dompelen. Het voelt zeker opwindend aan. In Nauthólsvík in Reykjavik is een kunstmatig 'geothermisch strand' aangelegd, waar je direct in de hottub kunt springen of een warme douche kunt nemen nadat je een duik in zee hebt genomen.

Vestmannaeyjar – het Pompeï van het noorden

Langs de zuidkust van IJsland vind je maar weinig natuurlijke havens. De enige op het 400 kilometer lange stuk tussen Þorlákshöfn in het westen en Höfn in het oosten (höfn betekent 'haven') ligt in de Vestmannaeyjar-archipel, waardoor de eilanden een belangrijk centrum voor visserij zijn.

Op 23 januari 1973 begon een uitbarsting op Heimaey, het hoofdeiland van de archipel, dicht bij het centrum van het stadje Vestmannaeyjar met bijna 5300 inwoners. Nooit eerder in de geschiedenis van IJsland had er een uitbarsting zo dicht bij een woongebied plaatsgevonden. Gelukkig was het weer de dag ervoor slecht geweest, dus lagen de meeste lokale vissersboten in de haven en konden ze worden gebruikt om alle inwoners midden in de nacht naar het vasteland te evacueren. Die haven, de levensader van de stad, werd bedreigd door de stroming van de lava, maar wetenschappers kwamen op het idee om zeewater rechtstreeks op de lava te pompen om deze te laten stollen, waardoor de loop van de stroming veranderde. De uitbarsting duurde tot 3 juli van dat jaar, waarbij de vulkaanberg Eldfell werd gevormd. De stad raakte bedekt met as en veel huizen werden begraven onder de lava. Ongeveer tweederde van de inwoners keerde na de uitbarsting terug en al snel bloeide de stad weer op.

Een van de huizen die door de uitbarsting zijn verwoest, is uitgegraven en maakt deel uit van Eldheimar, een museum waar je meer te weten kunt komen over de uitbarsting. Het opgegraven huis is, een beetje zoals in Pompeï, bevroren in de tijd, met koffiekopjes op de tafel en kinderspeelgoed op de vloer. Tegenwoordig rijst de Eldfell, de jongste berg van IJsland, zo'n 200 meter boven de stad uit en is het maar een korte wandeling naar de top. Een halve eeuw na de uitbarsting is het er nog steeds warm – als je gaat graven, kun je het voelen. De lokale bewoners begraven blikjes of melkpakken gevuld met brooddeeg in de warme grond en komen 24 uur later terug om hun in de vulkaan gebakken broden op te halen.

‘Het leven is gezouten kabeljauw’

‘Het leven is gezouten kabeljauw’ is een filosofie die te vinden is in de epische roman *Salka Valka* van Halldór Laxness (1902-1998), over een gelijknamige alledaagse heldin. De uitdrukking vat een bekende IJslandse waarheid samen: leven is vis en vis is leven.

De wateren rond IJsland behoren tot de beste visgronden ter wereld en bevatten een grote verscheidenheid aan soorten. De Golfstroom die samenkomt met het ijskoude water dat vanuit het noordpoolgebied naar het zuiden afdaalt, creëert een uitstekende habitat voor een rijk zeeleven.

IJslanders vissen al zo lang ze op IJsland wonen, voornamelijk om in hun eigen levensonderhoud te voorzien. Vanaf de veertiende eeuw werd gedroogde kabeljauw naar het buitenland geëxporteerd. In de negentiende eeuw kwam zout beschikbaar, waardoor een waardevollere export mogelijk werd. Er werd gevestigd met open boten en de omstandigheden waren vaak erg gevaarlijk. Het belangrijkste visseizoen was meestal in de winter, wanneer arbeiders, anders druk bezig op boerderijen, beschikbaar waren om de boten te bemannen en de vis te verwerken.

Vanaf de vijftiende eeuw begonnen andere landen in de IJslandse wateren te vissen. Eerst kwamen de Engelsen, daarna de Duitsers, de Basken, de Nederlanders en de Fransen. Pierre Loti’s roman *Pêcheur d’Islande* (*Een IJslandse visser*) beschrijft de omstandigheden aan boord en het leven van de mannen uit Bretagne en Wallonië die een groot deel van het jaar doorbrachten in de gevaarlijke wateren rond IJsland. De Fransen begonnen in de zeventiende eeuw serieus rond IJsland te vissen; de laatste Franse vissers werden hier in 1938 gezien. Hun hoogtijdagen waren van rond 1860 tot aan de Eerste Wereldoorlog. Naar schatting zijn ongeveer 400 *goélettes* (schoeners) op zee verloren gegaan en meer dan 4000 Franse vissers verdronken. De eerste ziekenhuizen in IJsland zijn door de Franse regering gebouwd om voor zieke vissers te zorgen – een duidelijke indicatie van de omvang en het belang van de visserij in de IJslandse wateren voor de Franse economie. In de stad Fáskrúðsfjörður kun je het oude Franse ziekenhuis en een uitstekend museum over de geschiedenis van de vissers bezoeken. Ook wordt hier elk jaar het ‘Franse dagenfestival’ gehouden (zie blz. 220).

Aan de buitenlandse visvangst in IJslandse wateren kwam een einde in de zogenaamde 'Kabeljauwoorlogen' met het Verenigd Koninkrijk in de jaren 1958-1976. IJsland breidde zijn territoriale wateren eenzijdig uit, het VK keurde dit af en stuurde de Royal Navy om Britse trawlers te beschermen die binnen de IJslandse zone bleven vissen. De IJslandse kustwacht ontwikkelde een methode om visnetten van trawlers los te kappen. Het geschil eindigde toen de Britten instemden met een grens van 200 zeemijl.

De visserij blijft de steunpilaar van de IJslandse economie, hoewel deze de afgelopen decennia sterk is gediversifieerd. Vis is een belangrijke voedselbron en, niet verrassend, nauw verbonden met de IJslandse identiteit.

Duurzaamheid en de zee

Voor een land dat zo afhankelijk is van de zee, is het behoud van het mariene milieu essentieel. In 1980 introduceerde IJsland maatregelen om een duurzame visserij te garanderen en de rijkdommen van de zee te beschermen voor toekomstige generaties. De totaal toegestane vangst wordt jaarlijks voor elke soort bepaald op basis van wetenschappelijk advies. De maatregelen bevatten tevens effectieve handhaving en controle. Als er op een bepaalde visgrond bijvoorbeeld een grote hoeveelheid jonge vis wordt aangetroffen, kan het gebied snel en zonder waarschuwing worden gesloten.

De afgelopen jaren is duurzaamheid in de visserij door middel van innovatie en onderzoek naar een hoger niveau getild. IJslandse visbedrijven lopen voorop op het gebied van mariene technologie en ontwikkelen milieuvriendelijke en duurzame oplossingen voor de hele visketen, van het ontwerpen en bouwen van betere vissersboten tot de verwerking, koeling en opslag van vis, het optimaal gebruik van de vangst en het verminderen van afval. IJsland is nu een grote exporteur van innovatieve oplossingen die de waarde van gevangen zeevruchten verhogen, de hoeveelheid afval verminderen en het milieu beschermen. Dankzij automatisering in de visverwerking is de opbrengst enorm gestegen en gaat er vrijwel niets verloren. Zo worden delen van de vis die voorheen werden weggegooid, zoals huid en graten, nu gebruikt om allerlei waardevolle producten te maken, van huidcrème voor chronische wonden tot voedingssupplementen en cosmetica.

Levendige kustdorpen

Als je door een kleine IJslandse kustplaats rijdt, vraag je je misschien af of daar ooit iets gebeurt. Het enige wat je ziet zijn een paar huizen, een visfabriek, de haven, de school, de kerk, het bejaardenhuis en een benzinstation. Het leven aan de kust is echter veel dynamischer dan je op het eerste gezicht zou denken.

Maður er manns gaman ('De mens is een vreugde voor zijn medemens') is een oud gezegde uit *Hávamál*, een van de boeken van de *Poëtische Edda*. Kleine steden kennen doorgaans een rijk cultureel leven. De meeste gemeenten hebben een ambitieuze muziekschool met professionele docenten, een kerkkoor (en wellicht nog andere koren) en een amateurtheatergroep. Ze organiseren de beste *þorablót*-feesten (zie blz. 102 en 207) en meestal is er ook een reddingsteam (zie blz. 126). In wat formelere groepen werken mensen samen aan hun gemeenschap en zamelen ze geld in voor goede doelen. Sinds de jaren 1870 bestaat er een sterke traditie van *kvenfélög* (vrouwenverenigingen).

Tegenwoordig verschilt de demografie van deze kustdorpen vaak van andere delen van het land, met een groter percentage mensen van overzeese origine die werk hebben gevonden in de visserij. In veel dorpen worden *Þjóðahátíð*-festivals gehouden, waar degenen die zich vanuit het buitenland hebben gevestigd de dorpelingen kennis laten maken met hun eigen cultuur en tradities.

Elke IJslander weet dat de natuur gevaarlijk kan zijn, vooral in de kustdorpen. Veel dorpen liggen in fjorden onder aan steile bergen, waar de kans op lawines tijdens de wintermaanden zeer reëel is. Om de dorpen te beschermen is een systeem van lawinedetectie aangelegd en wordt de situatie dag en nacht in de gaten gehouden. Gelukkig zijn lawines in de buurt van huizen zeer zeldzaam, maar mensen die in risicovolle gebieden wonen, zijn gewend om te moeten evacueren totdat het veilig is om terug te keren.

Kinderen die in een vissersdorp opgroeien hebben ongeëvenaarde toegang tot de natuur. Ze spelen in de haven, wandelen 's zomers in de bergen om bessen te plukken en kunnen skiën in de winter. Mensen gaan soms de zee op om recreatief te vissen. Het water in de smalle fjorden is vaak heel kalm en kajakken om middernacht op het hoogtepunt van de zomer is een magische ervaring.

